

KAPITTEL 4

EFTAs Overvåkingsorgan**4.1 OVERSIKT**

EØS-avtalens Artikkel 108 forutsetter at EFTA-landene skal opprette et uavhengig overvåkingsorgan (EFTAs overvåkingsorgan), som skal ha ansvaret for å føre tilsyn med at regelverket blir fulgt. Innenfor EF-systemet er det EF-kommisjonen som er tillagt ansvaret for å påse at medlemsstatenes avtaleforpliktelser overholdes. EF-kommisjonen utfører imidlertid også andre viktige oppgaver. EFTAs overvåkingsorgan vil på sin side i hovedsak bare arbeide med overvåkings- og overvåkingsrelaterte oppgaver. I tillegg til den rene overvåkingen vil Overvåkingsorganet også - ofte i samarbeid med EFTAs faste komité - utføre visse forvaltningsoppgaver, jf. kapittel 7.

Overvåkingsorganets hovedoppgave blir å føre tilsyn med at EFTA-landene gjennomfører og etterlever EØS-avtalens regler, jf. Artikkelen 5 nr. 1 (a) og Artikkel 22. Artikkel 22 i Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen fastsetter at Overvåkingsorganet skal påse at EFTA-landene oppfyller de forpliktelser som følger av EØS-avtalen og Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen.

Artikkel 22 er den alminnelige hjemmel for Overvåkingsorganet til å føre tilsyn med EFTA-landenes avtaleforpliktelser. Overvåkingsorganet vil ofte kunne undersøke mulige regelbrudd på eget initiativ. Det gjelder f.eks. dersom det oppstår tvil om hvorvidt innholdet i en lov eller forskrift som sikter mot å gjennomføre en EØS-regel, er i samsvar med EØS-reglene. Mange av de direktiver og forordninger som er nevnt i EØS-avtalens vedlegg pålegger EFTA-landene å oversende til Overvåkingsorganet utkast til nasjonale lov- eller forskriftsvedtak som skal gjennomføre EØS-avtalens regler. Overvåkingsorganet får dermed et godt grunnlag for selv å vurdere om gjennomføringslovgivningen er tilfredsstillende utformet.

Overvåkingsorganet vil også kunne tre i aksjon på grunnlag av klager mottatt fra enkeltindivider, bedrifter, organisasjoner eller parter i EØS-avtalen. Slike klager kan gjelde alle typer brudd på regelverket. Dersom EFTAs overvåkingsorgan har fått indikasjoner på at et EFTA-land har brutt EØS-avtalens bestemmelser, vil det først undersøke saken. I denne

forbindelse vil Overvåkingsorganet kunne kreve all nødvendig informasjon fra vedkommende land. Dersom en nærmere undersøkelse underbygger antakelsen om regelbrudd, vil Overvåkingsorganet underrette landet om dette og be om en redegjørelse. Hvis landet i sitt svar kan gi en tilfredsstillende forklaring, vil saken kunne stanse der. Er Overvåkingsorganet imidlertid ikke blitt overbevist av forklaringen, skal det i henhold til Artikkel 31 i Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen oversende en grunnlagt uttalelse, hvor det anmoder landet om å rette opp forholdet innen en viss frist. Dersom landet ikke etterkommer anmodningen innen fristen, kan Overvåkingsorganet reise sak for EFTA-domstolen med påstand om at det foreligger brudd på EØS-avtalen.

Dersom EFTA-domstolen fastslår at et EFTA-land har brutt EØS-forpliktelsene, plikter landet i henhold til Artikkel 33 å iverksette nødvendige tiltak for å etterkomme Domstolens avgjørelse. Dersom landet ikke gjør tilstrekkelig for å rette opp bruddet, vil Overvåkingsorganet kunne reise ny sak for Domstolen, etter først å ha gjennomgått de nødvendige prosedyrer i henhold til Artikkel 31.

Det forhold at Overvåkingsorganet skal være uavhengig av EFTA-landenes regjeringer, innebærer at det i utgangspunktet står fritt til å vurdere om det skal forfølge en konkret sak overfor et EFTA-land. Dette gjelder også selv om Overvåkingsorganet er kommet til at det i og for seg foreligger regelbrudd. Avgjørelsen om ikke å forfølge mistanke om et konkret regelbrudd kan f.eks. skyldes særlige forhold i vedkommende EFTA-land.

Dersom Overvåkingsorganet velger ikke å reise sak, gir Artikkel 32 i Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen de øvrige EFTA-land muligheten til å bringe saken inn for EFTA-domstolen.

Privatpersoner eller foretak har ingen direkte søksmålsadgang for EFTA-domstolen. Private som mener at et EFTA-land ikke gir dem rettigheter som de har krav på etter EØS-avtalen, vil likevel ofte kunne fremtvinge en rettslig avgjørelse i slike tilfelle. Det skyldes at mange av EØS-avtalens bestemmelser vil bli gjort til nasjonal lovgivning i EFTA-landene, fordi de berører personer og bedrifters

Om samtykke til ratifikasjon av EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen, og EFTA-avtalen om Den faste komité

rettsstilling. Derved vil berørte private kunne reise sak for nasjonal domstol i vedkommende land. I denne forbindelse vil den nasjonale domstol kunne forelegge EFTA-domstolen spørsmål om hvordan konkrete bestemmelser i EØS-avtalen skal forstås, jf. pkt. 5.3.3.

Dersom det foreligger påstand om brudd på EØS-regelverket, vil det som regel være ønskelig først å søke å løse tvisten uten bruk av rettsapparatet. Berørte privatpersoner og bedrifter bør derfor i første omgang kontakte myndighetene i det land hvor overtredelsen skal ha skjedd. Det gjelder enten dette er i et EFTA-land eller i EF. I tillegg kan man kontakte sitt hjemlands myndigheter. Derved kan det bli vurdert om saken eventuelt bør reises i EFTAs faste komité eller i EØS-komiteén. Uavhengig av en slik henvendelse kan man ta kontakt med det overvåkingsorgan som er kompetent i vedkommende sak. Det vil si EFTAs overvåkingsorgan, dersom et EFTA-land påstås å ha brutt regelverket, og EF-kommisjonen, dersom det gjelder et EF-land. Etter EØS-avtalens artikkel 109 nr. 3 skal de to overvåkingsorganene informere hverandre om de klager de mottar.

Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen pålegger forøvrig EFTAs overvåkingsorgan et selvstendig ansvar med å følge med i hvordan EF og dets medlemsland anvender EØS-avtalen, jf. Artikkel 5, 1. ledd (c) i Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen. EFTAs overvåkingsorgan har imidlertid ingen selvstendig håndhevelseskompetanse overfor EFs medlemsland, like lite som EF-kommisjonen har det overfor EFTA-landene.

Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen inneholder særlige regler for Overvåkingsorganets behandling av saker om henholdsvis offentlig innkjøp og statsstøtte. På begge disse områdene har EFTAs overvåkingsorgan visse fullmakter som går lenger enn de alminnelige regler som gjelder for overvåking av stater. Håndhevelsesreglene for offentlig innkjøp og statsstøtte er nedfelt i henholdsvis Protokoll 2 og 3 til Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen.

På konkurranseområdet har EFTAs overvåkingsorgan større fullmakter enn på andre områder. Her håndheves bestemmelser som forbyr misbruk av markedsrett direkte overfor foretak både fra EFTA- og EF-området. Kompetansefordelingen mellom de to overvåkingsorganene følger av EØS-avtalens artikkel 56. På konkurranseområdet vil altså ikke Overvåkingsorganet nøye seg med bare å henvende seg til statene. Det kan i samarbeid med nasjonale myndigheter utføre kontroller hos foretak og det kan bl.a. ilegge dem bøter og tvangsmulkt ved brudd på regelverket.

Slike vedtak kan påklages til EFTA-domstolen.

Den direkte myndighetsutøvelse overfor norske foretak innebærer overdragelse av myndighet til Overvåkingsorganet og Domstolen og medfører at Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen må godkjennes av Stortinget etter fremgangsmåten i Grunnlovens § 93.

4.2 SAMMENSETNING

Overvåkingsorganet skal ha syv medlemmer, ett fra hvert EFTA-land. Disse skal oppnevnes av EFTA-landene i fellesskap. Det innebærer i praksis at hvert EFTA-land peker ut sin kandidat, som skal godkjennes av de øvrige land. Overvåkingsorganet skal fungere som et kollegium. Blant medlemmene skal EFTA-landene i fellesskap utpeke en formann som skal ha en funksjonstid på 2 år. For å kunne utføre sitt arbeide etter forutsetningene, er det viktig at Overvåkingsorganet er uavhengig. Medlemmene er derfor pålagt ikke å be om eller motta instruksjoner fra EFTA-landenes myndigheter. Dersom dette likevel skjer, kan vedkommende i verste fall bli fradømt sin stilling av EFTA-domstolen. Medlemmene kan heller ikke påta seg andre oppgaver i løpet av sin tjenestetid. Medlemmene oppnevnes for fire år av gangen. For å kunne utføre de oppgaver som Overvåkingsorganet er pålagt gjennom EØS-avtalen og Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen, skal Overvåkingsorganet ansette det nødvendige antall saksbehandlere og andre medarbeidere. Overvåkingsorganet kan også rådføre seg med eksperter eller opprette komitéer. Det skal selv fastsette sin forretningsorden.

4.3 HÅNDHEVELSE AV REGLENE OM OFFENTLIG INNKJØP

Artikkel 23 i Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen gir Overvåkingsorganet en noe utvidet kompetanse i forhold til den generelle hjemlen i Artikkel 22. Det rettslige grunnlag for Overvåkingsorganets særlige håndhevelseskompetanse er knyttet til det såkalte håndhevelsesdirektiv for offentlig innkjøpskontrakter for varekjøp samt bygg- og anleggskontrakter, jf. pkt. 5 i vedlegg XVI i EØS-avtalen. Dette er nærmere omtalt i St.prp. nr. 100 (1991-92) pkt. 4.13.

Formålet med håndhevelsesdirektivet er å legge forholdene til rette for mer effektiv kontroll med at de materielle reglene i innkjøpsdirektivene i EØS-avtalens vedlegg XVI pkt. 2 og 3 blir overholdt. Den sentrale delen av håndhevelsesdirektivet gjelder de utvidede

Om samtykke til ratifikasjon av EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen,
og EFTA-avtalen om Den faste komité

kontrollmyndigheter som medlemsstatene skal innføre på nasjonalt plan. Protokoll 2 til Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen gjengir først og fremst hovedinnholdet i den delen av håndhevelsesdirektivet som gir *Overvåkingsorganet* utvidet kompetanse i forhold til den kompetanse som det allerede har på grunnlag av Artikkel 22 i Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen.

En forutsetning for at Overvåkingsorganet skal kunne gripe inn i henhold til Protokoll 2 er at kontrakt ennå ikke er inngått mellom oppdragsgiver og anbyder. Dersom Overvåkingsorganet finner at et EFTA-land har gjort seg skyldig i en klar og åpenbar tilsidesettelse av reglene i de innkjøpsdirektiver som er nevnt i pkt. 2 og 3 i vedlegg XVI til EØS-avtalen, kan Overvåkingsorganet varsle vedkommende EFTA-land og oppdragsgiveren om dette. Overvåkingsorganet plikter å begrunne sitt syn.

Vedkommende EFTA-land plikter deretter å gi Overvåkingsorganet svar innen tre uker etter at henvendelsen er mottatt. Denne korte svarfristen er begrunnet i at det normalt vil foreligge et særlig hasteelement i forbindelse med anbudskontrakter. Det er dette som først og fremst skiller fremgangsmåten i Protokoll 2 fra de alminnelige overvåkingsbestemmelsene. Protokoll 2 pålegger kun staten og ikke oppdragsgiver å svare. Protokollen forutsetter at staten kan svare på tre måter:

- Den kan bekrefte at tilsidesettelsen av reglene er korrigeret.
- Den kan gi en grunnitt forklaring på hvorfor tilsidesettelsen av reglene ikke er korrigeret.
- Den kan gi melding om at anbudskonkurransen stilles i bero, enten fra oppdragsgivers side eller på grunnlag av de håndhevelsesregler for offentlig innkjøp som opprettes på nasjonalt nivå.

En grunnitt forklaring som nevnt i alternativ 2 ovenfor kan f.eks. være en bekreftelse på at den påståtte overtredelsen er til prøving i henhold til de håndhevelsesregler som gjelder nasjonalt.

Dersom anbudskonkurransen stilles i bero, skal vedkommende nasjonale myndigheter gi Overvåkingsorganet beskjed når anbudsproseduren begynner å løpe igjen. Det samme gjelder dersom man beslutter å iverksette, helt eller delvis, en ny anbudsrunde. Myndighetene skal bekrefte at tilsidesettelsen av regelverket er korrigeret, eventuelt gi en begrunnet forklaring på hvorfor det ikke er skjedd noen endring i anbudsproseduren.

Protokoll 2 inneholder også visse henvis-

ninger til de særlige nasjonale håndhevelsesreglene i direktivet. I Protokollen heter det at før 1. januar 1996 skal EFTAs overvåkingsorgan, i samarbeid med EFTA-landene, vurdere disse bestemmelsene nærmere.

EFTA-landene skal dessuten innen 1. mars hvert år sende til Overvåkingsorganet en rapport om siste års erfaringer med de nasjonale håndhevelsesprosedyrene. Overvåkingsorganet plikter å rådføre seg med EFTA-landene om hvilke opplysninger som skal innsendes.

Iht. innkjøpsdirektivet for vann- og energiforsyning, transport og telekommunikasjon kan Overvåkingsorganet gjøre unntak fra vanlige innkjøpsprosedyrer. Bl.a. gjelder dette dersom et EFTA-land innenfor petroleumsektoren fører en ikke-diskriminerende praksis ved konsesjonstildeling på sokkelen jf. EØS-avtalens vedlegg XVI pkt. 4. EFTAs overvåkingsorgan skal godkjenne slike søknader samt overvåke konsesjonstildelingspraksisen.

4.4 HÅNDHEVELSE AV STATSSTØTTEREGLENE

Artikkel 62 i EØS-avtalen gir EFTAs overvåkingsorgan myndighet til å undersøke EFTA-landenes statsstøtteordninger. Protokoll 26 i EØS-avtalen slår fast at EFTAs overvåkingsorgan skal tildeles tilsvarende kompetanse og funksjoner på statsstøtteområdet som dem EF-kommisjonen har i EF under Romtraktaten og Traktaten om Kull- og Stålfellesskapet. Artikkel 24 i Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen tildeler Overvåkingsorganet denne kompetansen. De nærmere bestemmelser om dette finnes i Protokoll 3 til Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen.

Overvåkingsorganet vil fortsatt stå fritt til å vurdere om det skal undersøke en konkret sak. Dette gjelder selv om Overvåkingsorganet er kommet til at det kan foreligge regelbrudd. En avgjørelse om ikke å forfølge mistanke om et konkret regelbrudd kan f.eks. skyldes særlige forhold i vedkommende land.

Konkurrerende bedrifters adgang til å gripe inn er imidlertid vesentlig snevrere på statsstøtteområdet enn på de fleste andre områder som reguleres av EØS-avtalen. Det skyldes at lovligheten av de enkelte støtteordninger normalt ikke kan prøves for nasjonale domstoler. Enekompetansen til å forfølge en sak om ulovlig statsstøtte ligger hos EFTAs overvåkingsorgan. Dersom Overvåkingsorganet velger ikke å undersøke en statsstøttesak, vil ordningen bare kunne prøves dersom et annet EFTA-land bringer saken inn for EFTA-domstolen. Dersom de to overvåkingsorgane-

Om samtykke til ratifikasjon av EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen, og EFTA-avtalen om Den faste komité

ne skulle praktisere statsstøttebestemmelserne ulikt, kan dette etter omstendighetene medføre tiltak fra enhver avtalepart, jf. EØS-avtalens artikkel 64.

Protokoll 3 til Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen skiller mellom de støtteordninger som allerede finnes i EFTA-landene og nye ordninger. Av Artikkel 1 nr. 1 i Protokoll 3 fremgår det at overvåkingen av de støtteordninger som allerede finnes, skal skje i nært samarbeid med EFTA-landene. Utgangspunktet er at EFTAs overvåkingsorgan skal kunne komme med forslag om endringer. Dersom Overvåkingsorganet finner at en nasjonal støtteordning ikke er forenlig med EØS-avtalen og særlig artikkel 61, må ordningen oppheves eller endres, innen en nærmere angitt frist, jf. Artikkel 1 nr. 2 i Protokoll 3. Forut for et slikt vedtak skal de berørte parter ha adgang til å uttale seg. Dersom vedkommende land ikke retter seg etter vedtaket, kan Overvåkingsorganet bringe saken direkte inn for EFTA-domstolen, uten å måtte gå veien om fremgangsmåten i Artikkel 31 i Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen.

Det følger av Artikkel 1 nr. 3 i Protokoll 3 at Overvåkingsorganet skal ha forhåndsmelding om nye støtteordninger eller endring av gjeldende ordninger.

For at Overvåkingsorganet skal kunne vurdere ordningene, skal melding gis i god tid før ordningene trer ikraft. Dersom Overvåkingsorganet mener at en planlagt støtteordning er uforenlig med EØS-avtalens bestemmelser, skal det iverksettes en undersøkelsesprosedyre. I henhold til domstolspraksis i EF vil Overvåkingsorganet måtte treffe vedtak om eventuell nærmere undersøkelse innen to måneder fra melding blir mottatt. Dersom vedtak ikke er truffet innen den tid, vil ordningen normalt kunne iverksettes uten videre. Ved avgjørelsen om hvorvidt nærmere undersøkelse skal iverksettes, vil Overvåkingsorganet, på samme måte som EF-kommisjonen gjør i EF, måtte utvise skjønn.

Dersom undersøkelsesprosedyren iverksettes, skal berørte parter få anledning til å uttale seg. En støtteordning skal ikke kunne iverksettes mens undersøkelsen pågår og heller ikke dersom Overvåkingsorganet kommer til at ordningen er ulovlig. Vedkommende land og berørte bedrifter kan påklage Overvåkingsorganets vedtak til EFTA-domstolen, jf. Artikkel 36 i Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen. Dersom Overvåkingsorganet velger å innlede undersøkelsesprosedyre innen to måneder, vil også vedtak om å god-

kjenne støtteordningen kunne påklages til EFTA-domstolen av konkurrerende bedrifter.

Dersom et EFTA-land anmoder om det, kan EFTA-landene, innenfor rammen av Den faste komité, vedta at støtte skal kunne gis selv om den i utgangspunktet er i strid med EØS-avtalens Artikkel 61. Forutsetningen for at EFTA-landene skal kunne gripe inn i en slik situasjon, er at det foreligger spesielle omstendigheter som begrunner unntaket. Dersom et EFTA-land anmoder om et slikt unntak, skal Overvåkingsorganet stille saken i bero til EFTA-landene har avgjort saken.

Det er Regjeringens oppfatning at de saksbehandlingsregler som innføres gjennom Protokoll 3 ikke vil hindre norske myndigheter fra å videreføre hovedlinjene i norsk distriktpolitikk.

Erfaringene fra EF-systemet tilsier at det enkelte land vil kunne influere Overvåkingsorganets endelige vurderinger. Her vil bl.a. hensyn som ikke er nedfelt i det formelle regelverk, kunne bli tillagt vekt. Utformingen av meldingene til Overvåkingsorganet blir i denne forbindelse viktig.

Det forhold at nye støtteordninger skal meldes til EFTAs overvåkingsorgan, kan imidlertid innebære at det enkelte EFTA-land vil måtte se nærmere på nasjonale budsjettprosedyrer i lys av EØS-regelverket.

Artikkel 2 i Protokoll 3 bestemmer at det skal opprettes en rådgivende komité som skal bistå Overvåkingsorganet i undersøkelser om støtte innenfor jernbane-, vei-, og elvetransport. Komitéen skal ledes av en representant for Overvåkingsorganet og bestå av medlemmer fra hvert EFTA-land.

EF-kommisjonen har gjennom årene utferdiget en rekke meldinger som gir anvisning på hvordan EF-kommisjonen vil tolke og anvende statsstøttereglene. Disse meldingene kan ha forskjellig betegnelse, men de har det felles trekk at de ikke er avfattet som formelt rettslige bindende vedtak. Det foreligger 36 slike meldinger som er inntatt i EØS-avtalens vedlegg XV. Noen av disse reglene lempes i praksis på innholdet i EØS-avtalens materielle statsstøtteregler. For å sikre at regelverket håndheves mest mulig likt i hele EØS, fastsetter Artikkel 24, 2. ledd og Vedlegg I til Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen, at EFTAs overvåkingsorgan skal utferdige tilsvarende retningslinjer når avtalen trer i kraft.

På statsstøtteområdet er det gitt nærmere regler om samarbeid mellom Overvåkingsorganet og EF-kommisjonen. Disse reglene finnes i EØS-avtalens Protokoll 27.

Om samtykke til ratifikasjon av EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen, og EFTA-avtalen om Den faste komité

4.5 HÅNDHEVELSE AV KONKURRAN- SEREGLENE

4.5.1 Oversikt

En viktig målsetning med konkurransereglene er å sikre foretakene like vilkår i markedet og unngå at de misbruker markedsmakt. Det felles EØS-regelverket skal håndheves på en ikke-diskriminerende og ensartet måte av EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen.

De felles materielle konkurransereglene, samt bestemmelser om hvordan enkeltsaker skal fordeles mellom de to overvåkingsorganene og regler for hvordan de skal samarbeide, er gitt i EØS-avtalens artikler 53-60 og Protokoll 21-25. Disse reglene beskrives i St.prp. nr. 100 (1991-92), jf. pkt. 4.2.

EØS-avtalen inneholder imidlertid ikke alle de regler som de to overvåkingsorganene må ha for å kunne håndheve konkurransereglene overfor foretak, enkeltpersoner eller nasjonale myndigheter. Etter mønster av EFs regelverk må det gis særskilte kompetanse- og saksbehandlingsregler for hvert av de to overvåkingsorganene. I EF foreligger allerede en rekke forordninger som gir EF-kommisjonen nødvendig kompetanse. Enkelte av disse forordningene må imidlertid endres for at EF skal kunne oppfylle sine forpliktelser etter EØS-avtalen. EFTA-landene vil gi EFTAs overvåkingsorgan de nødvendige kompetanse- og saksbehandlingsregler gjennom Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen.

Artikkel 25 i Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen gir EFTAs overvåkingsorgan tilsvarende myndighet som EF-kommisjonen har på overvåkingsområdet. De mer detaljerte kompetanse- og saksbehandlingsreglene gis i protokoll 4 til Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen.

EØS-avtalens protokoll 21 angir hvilke av EFs forordninger som er relevante for Overvåkingsorganets kompetanse på konkurranseområdet. Ved utarbeidelsen av Overvåkingsorganets interne regler har det derfor vært naturlig å ta utgangspunkt i disse forordningene.

Den myndighet og de oppgaver som skal gis EFTAs overvåkingsorgan svarer imidlertid ikke fullt ut til EF-kommisjonens. EFTAs overvåkingsorgan har f.eks. ikke adgang til å utstede generelle regler. Det har derfor vært nødvendig å gjøre enkelte tilpasninger i ordlyden. På samme måte nødvendiggjør det nye systemet som EØS-avtalen oppretter også enkelte endringer i EFs forordninger. Hver EF-forordning, med nødvendige tilpasninger til EØS-avtalen, er gitt et eget kapittel i Protokoll 4 til Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen.

Enkelte av EFs forordninger inneholder både materielle regler og saksbehandlingsregler. De materielle reglene er felles for hele EØS-området, og er derfor tatt inn i EØS-avtalens vedlegg XIV. Kun kompetanse- og saksbehandlingsreglene for Overvåkingsorganet er tatt inn i Protokoll 4 til Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen. For å lette henvisningene mellom EØS- og EF-regelverket, har man i Protokoll 4 valgt å beholde artikkelhenvisningene slik de er i EF. Dette forklarer hvorfor enkelte kapitler i protokollen inneholder tomme artikler.

Protokoll 4 inneholder i kapittel I bestemmelser som gjør det klart hvilke av Protokollens kapitler som får anvendelse på de ulike forhold. I tillegg inneholder kapitlet en bestemmelse over hvordan regelverket kan endres.

Protokollens øvrige kapitler inneholder regler om Overvåkingsorganets kompetanse, saksbehandlingsregler og bestemmelser om hvilke sanksjoner som står til dets rådighet dersom det påvises brudd på regelverket. I kapitlene II - V gis det generelle regler for hvordan Overvåkingsorganet skal håndheve de materielle konkurransereglene i EØS-avtalens Artikkel 53 og 54. Hvis ikke annet uttrykkelig er sagt, skal disse reglene gjelde uansett hvilken bransje konkurransebegrensningen skjer innenfor. I kapitlene VI - XII er det gitt særlige regler for ulike sektorer innen samferdselsområdet. Regler for kontroll med sammenslutninger finnes i kapitlene XIII og XIV, og i kapittel XV er det gitt særlige regler for kull- og stålprodukter. Protokoll 4 inneholder til slutt overgangsbestemmelser for samtlige sektorer.

Mange av kompetanse- og saksbehandlingsreglene i de særlige kapitlene faller sammen med reglene i de generelle kapitlene. Disse bestemmelsene beskrives i det følgende samlet. Der kapitlene om samferdsel, sammenslutninger (fusjonskontroll) eller kull- og stål oppstiller egne regler, beskrives disse separat.

4.5.2 Kompetansen til EFTAs Overvåkingsorgan

En effektiv håndhevelse av konkurransereglene forutsetter at overvåkingsorganene gis kompetanse til å innhente opplysninger som er nødvendig for å avdekke eventuelle brudd på regelverket. Protokoll 4 gir EFTAs Overvåkingsorgan kompetanse til å kreve slike opplysninger. Her bestemmes det hvilken type opplysninger Overvåkingsorganet har rett til å kreve, jf. kapittel II Artikkel 11. Overvåkingsorganet gis også kompetanse til å ilegge bøter eller tvangsmulkt ved brudd på opp-

lysningsplikten, jf. nedenfor. Opplysningene kan innhentes både hos foretak som mistenkes for å bryte regelverket, hos konkurrerende foretak og hos nasjonale myndigheter i EF og EFTA-stater.

Artikkel 14 i kapittel II gir Overvåkingsorganet adgang til å foreta uanmeldte kontroller i foretak i EFTA-landene. Protokoll 4 gir regler for fremgangsmåten og for hvilke opplysninger som kan kreves under kontrollen. Ønsker Overvåkingsorganet å foreta kontroller i foretak som befinner seg i EF-landene, må det rettes en henstilling til EF-kommisjonen som anmodes om å foreta kontroll. EFTAs overvåkingsorgan har rett til å delta i kontroller foretatt på egen anmodning. Tilsvarende gjelder dersom EF-kommisjonen ønsker å foreta en kontroll i et foretak i et EFTA-land, jf. EØS-avtalens protokoll 23 artikkel 8. Nasjonale myndigheter plikter å bistå overvåkingsorganene under kontrollen.

For å avdekke eventuelle konkurransebegrensninger i en bestemt sektor gis EFTAs overvåkingsorgan også adgang til å foreta undersøkelser av hele bransjer, jf. Artikkel 12, kapittel II. Det kan f.eks. være aktuelt dersom Overvåkingsorganet har mistanke om at konkurransen fungerer dårlig i en bestemt bransje. Overvåkingsorganet kan foreta slike undersøkelser på hele området som dekkes av EØS-avtalen. Foretak som ikke utleverer ønsket informasjon i forbindelse med slike undersøkelser, kan imidlertid ikke ilegges tvangsmulkt eller bøter.

Retten for berørte foretak til å kunne uttale seg, er ivaretatt ved flere bestemmelser i regelverket. Foruten rett til hele tiden å inngi skriftlige bemerkninger til saken, har foretak rett til å gi sin fremstilling av saken i et såkalt høringsmøte. Til slike møter innkaller EFTAs overvåkingsorgan foretak og personer som kan bidra til sakens opplysning. Videre skal representanter for myndighetene i EFTA- og EF-landene og EF-kommisjonen innkalles. På høringsmøtet kan de innkalte foretak gi sin vurdering av sakens faktum og eventuelle bevis. Representantene for overvåkingsorganene og myndighetene har rett til å stille de spørsmål de anser nødvendige for sakens belysning. Artikkel 19 i kapittel II til Protokoll 4, slår fast at høring skal finne sted, mens det i kapittel IV gis nærmere regler for gjennomføring av høringer og for foretakenes rettigheter under slike høringer.

Når EFTAs overvåkingsorgan mener det har innhentet alle nødvendige opplysninger i en enkelt sak, skal det ta standpunkt til om det foreligger overtredelse av konkurranse-reglene eller ikke. Før endelige standpunkt

tas, plikter EFTAs overvåkingsorgan å konsultere EFTAs rådgivende komité for konkurransesaker. Komitéen består av representanter for myndighetene i EFTA-landene. I Komitéen gis representanter for EF-kommisjonen og EFs medlemsstater rett til å møte, men uten stemmerett. Tilsvarende rett har EFTAs Overvåkingsorgan og EFTA-landene i EFs rådgivende komité for konkurransesaker. Møtene i de rådgivende komitéer gir nasjonale myndigheter mulighet til å påvirke overvåkingsorganenes avgjørelser. Komitéene har imidlertid kun en rådgivende funksjon, og kan derfor ikke kreve at overvåkingsorganene avgjør saken i overensstemmelse med komitéenes uttalelse. Protokoll 4 gir nærmere regler for når og hvordan komitéen skal innkalles, og regler for dens sammensetning og saksbehandling, jf. Artikkel 10 i kapittel II.

Artikkel 20 i kapittel II til Protokoll 4 slår fast at personer som arbeider i EFTAs overvåkingsorgan har taushetsplikt med hensyn til alle opplysninger som tilflyter dem i tjenesten. I tillegg sier bestemmelsen at innhentede opplysninger bare kan benyttes i forbindelse med den konkrete sak. Taushetsplikten gjelder også nasjonale myndigheter.

Alle avgjørelser truffet av EFTAs overvåkingsorgan skal kunngjøres i en særlig EØS-del av EF-Tidende der saker som er behandlet på grunnlag av EØS-avtalen og Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen skal offentliggjøres. Dette er fastlagt i Artikkel 21 i kapittel II og i en brevveksling vedlagt EØS-avtalens sluttakt.

EFTAs overvåkingsorgan skal under behandlingen av enkeltsaker samarbeide nært med EFTA-landenes myndigheter. De nasjonale myndigheter skal motta kopier av de viktigste dokumenter som kommer inn til eller sendes ut fra Overvåkingsorganet. EFTA-landene har rett til å uttale seg om saken på ethvert stadium. I tillegg har representanter for de nasjonale myndighetene rett til å være tilstede under høringer og på møtene i EFTAs rådgivende komité.

EFTAs overvåkingsorgan har på den annen side rett til å få alle nødvendige opplysninger fra nasjonale myndigheter i EFTA-statene. Overvåkingsorganet kan også kreve assistanse fra nasjonale myndigheter i forbindelse med kontrollbesøk i foretak. Assistansen kan enten gis ved at nasjonale myndigheter foretar kontrollen på vegne av Overvåkingsorganet eller ved at nasjonale myndigheter bistår under kontroller ledet av Overvåkingsorganet. I begge tilfeller plikter nasjonale myndigheter å innhente fullmakter som gjør det mulig å gjennomføre kontrollen som forutsatt.

4.5.3 Melding av avtaler

EØS-avtalen forbyr som hovedregel konkurransebegrensende avtaler. Regelverket åpner imidlertid for visse unntak. Dersom vilkårene i EØS-avtalens artikkel 53 nr. 3 er oppfylt, kan overvåkingsorganene på individuelt grunnlag unnta enkelte avtaler fra forbudet. Forutsetningen for at en avtale skal kunne unntas, er at den meldes til et av overvåkingsorganene. EØS-avtalens artikkel 56 gir regler om hvordan sakene skal fordeles mellom EFTAs Overvåkingsorgan og EF-kommisjonen. Det fremgår av EØS-avtalens protokoll 23 artikkel 10 at foretak som melder avtalen til det overvåkingsorgan som ikke er kompetent til å behandle saken, ikke vil lide rettstap. Protokoll 4 gir regler for når og hvordan foretak skal anmelde avtaler de ønsker unntatt fra forbudet, og stiller krav til utformingen av og innholdet i Overvåkingsorganets vedtak, jf. kapittel II, Artikkel 4-8 og kapittel III. EØS-avtalen inneholder også bestemmelser om unntak for hele grupper av avtaler. Muligheten for slike unntak er nevnt i EØS-avtalens artikkel 53 nr. 3 og er behandlet i EØS-avtalens vedlegg XIV. Avtaler som omfattes av disse bestemmelsene kan praktiseres uten at de meldes til overvåkingsorganene.

Som hovedregel kan foretak som anmelder en avtale ikke bøtelegges selv om avtalen er i strid med konkurransereglene. Dette gjelder imidlertid bare for perioden fra avtalen meldes fram til Overvåkingsorganet har vurdert den.

Artikkel 2 i kapittel II i Protokoll 4 gir videre EFTA-organet kompetanse til å utstede såkalte negativattester, dvs. erklæringer til foretakene om at meldte avtaler ikke anses å stride mot konkurransereglene.

Før EØS-avtalen trer i kraft skal det utarbeides skjemaer for melding av konkurransebegrensende avtaler til overvåkingsorganene. Ved søknad om negativattest anvendes samme skjema som ved søknad om unntak. Samtidig skal det utarbeides rettleidninger om hvordan reglene er å forstå og hvordan skjemaene skal fylles ut.

4.5.4 Sanksjoner ved brudd på regelverket

For at konkurransereglene skal fungere som forutsatt, kan overvåkingsorganene iverksette sanksjoner ved brudd på regelverket. Bestemmelsene i Protokoll 4 gir EFTAs Overvåkingsorgan rett til å bøtelegge overtredelse av forbudene i EØS-avtalens artikkel 53 eller 54 og manglende etterlevelse av informasjonsplikten samt ilegge tvangsmulkt. Det vises til Artiklene 15 og 16 i kapittel II til Protokoll 4. Sanksjonene kan rettes mot berørte foretak eller sammenslutninger av foretak.

Ved brudd på forbudene i EØS-avtalens artikkel 53 eller 54 kan boten settes fra 1.000 til 1.000.000 ECU (1 ECU = ca. NOK 8) eller maksimalt 10% av hvert av de berørte foretakenes omsetning det siste regnskapsåret. Bøter kan bare ilegges for forsettlige eller uaktsomme handlinger.

Tvangsmulkt kan ilegges for å sikre at foretak etterlever vedtak fattet av EFTAs overvåkingsorgan. Vedtakene kan gå ut på krav om stansing av en ulovlig virksomhet eller pålegg om å gi Overvåkingsorganet opplysninger. Det fremgår av Artikkel 16 i kapittel II at tvangsmulkten kan settes til fra 50 til 1.000 ECU pr. dag.

Sanksjonene regnes ikke som straff, jf. Artikkel 15 i kapittel II. EØS-avtalens artikkel 110 bestemmer at de pengeforpliktelser som EFTAs Overvåkingsorgan pålegger som sanksjoner er tvangsgrunnlag. De skal kunne tvangsfullbyrdes i Norge.

4.5.5 Samferdselsområdet

På samferdselsområdet har spesielle forhold nødvendiggjort en noe annen praktisering av konkurransereglene. I EØS-avtalen inngår det derfor egne materielle regler for enkelte transportgrener, jf. EØS-avtalens vedlegg XIV. Dette har ført til at også saksbehandlings- og kompetansereglene er utformet på en noe annen måte. Regelverket, som fremgår av Protokoll 4 kapittel VI - XII, skiller seg imidlertid ikke på vesentlige punkter fra reglene som er fremstilt foran. Den viktigste forskjellen ligger i bestemmelsene om melding av avtaler og saksbehandlingen i denne forbindelse. I tillegg skal det utarbeides egne skjemaer som skal brukes når avtaler meldes.

4.5.6 Foretakssammenslutninger

Foretakssammenslutninger (fusjoner) av en viss størrelse skal meldes EFTAs overvåkingsorgan eller EF-kommisjonen. Foretakssammenslutninger som gjelder norske bedrifter vil vanligvis ikke bli berørt av regelverket, på grunn av de høye terskelverdier som gjelder. De nærmere bestemmelsene om fordelingen av fusjonssakene fremgår av EØS-avtalens artikkel 57 og EØS-avtalens vedlegg XIV. Disse er beskrevet i St.prp. nr. 100 (1991-92), jf. pkt. 4.2.3.

Kompetanse- og saksbehandlingsregler for EFTAs overvåkingsorgan i fusjonssaker er gitt i Protokoll 4, kapittel XIII og XIV til Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen. Reglene svarer i hovedsak til de generelle reglene som er fremstilt foran. På grunn av fusjonskontrollens spesielle karakter er det gitt enkelte særlige regler.

Om samtykke til ratifikasjon av EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen, og EFTA-avtalen om Den faste komité

Sammenslutninger som omfattes av regelverket kan ikke gjennomføres uten at de er meldt det kompetente overvåkingsorgan. En planlagt sammenslutning vil vanligvis ikke være offentlig kjent på det tidspunktet melding sendes vedkommende overvåkingsorgan. Det er derfor viktig at Overvåkingsorganet underlegges klare regler for hvordan og innen hvilke frister saken skal behandles. Slike regler er fastsatt i Artiklene 6,7 og 10 i kapittel XIII og i kapittel XIV.

Sammenslutningen kan forbys eller det kan stilles visse vilkår. Artikkelen 8 i kapittel XIII gir utfyllende regler om hva Overvåkingsorganets vedtak kan gå ut på.

I enkelte tilfeller får en foretakssammenslutning større virkning på et nasjonalt marked enn på hele EFTA-markedet. Artikkelen 9 i kapittel XIII gir derfor EFTAs overvåkingsorgan adgang til å overføre behandlingen av en sak til nasjonale myndigheter i det aktuelle EFTA-landet.

4.5.7 Kull- og stålprodukter

EFs saksbehandlings- og kompetanseregler for saker som omfatter kull- og stålprodukter skiller seg fra reglene om andre produkter. Dette skyldes den historiske utviklingen i EF. For å være sikker på at Overvåkingsorganet og EF-kommisjonen har samme formelle kompetanse og oppgaver, er EFs regler i hovedtrekk inntatt i Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen. Disse reglene er gitt i Protokoll 4, kapittel XV. Reglene praktiseres på omlag samme måte som i øvrige saker.

4.5.8 Overgangsbestemmelser

Kapittel XVI inneholder overgangsbestemmelser. Slike regler er også gitt i EØS-avtalens protokoll 21, artikkelen 4, flg. Utgangspunktet er at konkurransereglene gjelder fra den dagen EØS-avtalen trer ikraft. Det vil likevel som hovedregel være tilstrekkelig at eksisterende avtaler m.v. meldes overvåkingsorganene innen seks måneder etter dette tidspunkt.

4.5.9 Overvåkingsorganets meldinger

På tilsvarende måte som på statsstøtteområdet, har EF-kommisjonen gjennom årene utferdiget en rekke meldinger om hvordan den vil tolke og anvende konkurransereglene. Meldingene er ikke bindende, men fordi EF-kommisjonen vil legge dem til grunn når den skal anvende regelverket overfor foretakene, vil de måtte tillegges betydelig vekt. Vedlegg XIV til EØS-avtalen bestemmer at EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen skal

ta tilbørlig hensyn til dem. Artikkelen 25 i Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen sier at når avtalen trer ikraft skal EFTAs overvåkingsorgan vedta tilsvarende meldinger som er nevnt i Vedlegg II til Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen.

4.6 SAMARBEIDET MED EF-KOMMISSJONEN

EØS-avtalens to-pilar-ordning innebærer at Overvåkingsorganet og EF-kommisjonen bare har kompetanse i forhold til egne medlemsland. Med unntak for håndhevelsen av konkurransereglene overfor foretakene, skaper denne fordelingen ingen avgrensingsproblemer. Hensynet til en mest mulig ensartet anvendelse av regelverket nødvendiggjør imidlertid et nært samarbeid mellom de to overvåkingsorganene.

EØS-avtalens artikkelen 109 forutsetter en utstrakt utveksling av opplysninger mellom EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen. De skal også rådføre seg med hverandre både om generelle retningslinjer for overvåkingen og om enkeltsaker. Dersom EFTAs overvåkingsorgan er av den oppfatning at et EF-land ikke oppfyller sine forpliktelser etter EØS-avtalen, kan det ta kontakt med EF-kommisjonen om dette. Det følger imidlertid av EØS-avtalens to-pilar-ordning at EFTAs overvåkingsorgan må overlate kontakten med vedkommende EF-land til EF-kommisjonen.

For samarbeidet i forbindelse med overvåkingen av konkurransereglene samt reglene om statsstøtte og offentlig innkjøp finnes det særlige regler i EØS-avtalens artikler 58 og 62 nr. 2 og protokollene 1, 23, 24 og 27.

I tillegg til dette samarbeidet er det viktig å sikre at de to overvåkingsorganene kan basere seg på samme tolkningskilder når de tolker og anvender EØS-avtalens regler. EFTAs overvåkingsorgan skal derfor i henhold til Artikkelen 3, 1. ledd i Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen tolke de EØS-reglene som har samme innhold som EFs regelverk i overensstemmelse med de avgjørelser fra EF-domstolen som er avsagt før EØS-avtalen ble undertegnet. Denne bestemmelsen tilsvarende EØS-avtalens artikkelen 6.

Noen tilsvarende forpliktelse foreligger ikke når det gjelder fremtidige rettsavgjørelser fra EF-domstolen. Ut fra ønsket om at de to overvåkingsorganene skal føre en mest mulig ensartet praksis, skal EFTAs overvåkingsorgan likevel ta tilbørlig hensyn til fremtidig rettspraksis fra EF-domstolen. Dette følger av Artikkelen 3, 2. ledd i Avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen. EFTAs overvåkingsor-

Om samtykke til ratifikasjon av EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen,
og EFTA-avtalen om Den faste komité

gan skal likevel foreta en selvstendig vurdering av den enkelte dom. EF-domstolens fremtidige rettspraksis vil dermed inngå som et viktig moment blant flere, når Overvåkingsorganet skal tolke EØS-avtalens bestemmelser.

Dersom de to overvåkingsorganene ikke skulle bli enige om hva som må foretas på grunnlag av en klage, eller om utfallet av undersøkelser, kan hvert av dem, i henhold til EØS-avtalens artikkel 109, forelegge saken for EØS-komiteén. EØS-Komiteén skal da behandle saken i henhold til den fremgangsmåten som er fastsatt i EØS-avtalens artikkel 111, jf. St.prp. nr. 100 (1991-92), kapittel 3 og pkt. 8.7.

4.7 SKATTEORDNINGER M.V.

Protokoll 6 inneholder regler om Overvåkingsorganets rettsevne, skattefrihet og immunitet. Tilsvarende regler finnes i Protokoll 7 for EFTA-domstolen. Bestemmelsene følger vanlige regler for internasjonale organisasjoner. Protokollene gir også tjenestemenn ved de to organene tilsvarende rettigheter. Bestemmelsene tilsvarende i det vesentlige dagens regler i EFTA.

Skattefritak gjelder for de tjenestemenn som er ansatt ved de to organene og som utfører sitt arbeid der. Det skal hvert år rapporteres om hvilke personer dette gjelder. Norge har dobbeltbeskatningsavtaler med de aktuelle vertsland. Norge vil derfor ikke bli skattemessig berørt av bestemmelsene.